

УДК 373.32.68:04

Надія Рогальська

**ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ –
ЗАПОРУКА РЕАЛІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Однією з методологічних засад Базового компоненту дошкільної освіти у новій редакції є компетентнісний підхід до розвитку особистості, котрий реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються МОН України. Такий підхід орієнтує освітян на загальний цілісний розвиток дитини, визначає державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та виховності дитини; сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи. Проблема компетентнісного підходу та формування компетенцій дітей дошкільного віку досить ґрунтовно розробляється в сучасних дослідженнях.

Водночас, як засвідчив аналіз наукового фонду з досліджуваної проблеми (І. Зимня, В. Ледньов, М. Рибаків та ін.), й досі не визначено суттєві відмінності між поняттями «компетенція» і «компетентність». Так, учені ототожнюють ці поняття і наголошують на тому, що це взаємозв'язок між обізнаністю і діяльністю особистості. Поняття «компетенція», на їхню думку, містить суспільні ознаки, а «компетентність» – рівень підготовленості особистості до певного виду діяльності, тобто це визначений обсяг знань, умінь і навичок суб'єкта для виконання завдань. Водночас у наукових дослідженнях не розкрито поняття ігрової компетенції як такої, яка є не тільки провідною в діяльності дітей дошкільного віку, але й компонентом загальної компетентності дитини.

З огляду на це наш науковий інтерес зосереджено на тому, яким чином сучасне програмно-методичне забезпечення слугує запорукою для формування ігрової компетенції дітей дошкільного віку, що і є основною метою цієї статті. Аналіз проблеми та її розв'язання вбачаємо у вирішенні таких завдань: визначити сутність програмно-методичного забезпечення в дошкільній освіті, його змістові компоненти; проаналізувати та визначити місце та роль ігрової компетенції дітей у змісті Базового компоненту дошкільної освіти 2012 року; проаналізувати зміст сучасних програм дошкільної освіти в контексті досліджуваної проблеми.

Головним завданням сучасного дошкільного навчального закладу, на думку вітчизняних науковців (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Кудидіна, К. Крутій, Т. Поніманська, І. Рогальська-Яблонська, Т. Степанова, О. Трифонова), є формування в дітей універсальних умінь і здатностей – ключових компетенцій: соціальної, комунікативної, інформативної, когнітивної, загальнокультурної, спеціальної. Формування цих

ключових компетенцій забезпечується реалізацією компетентнісного підходу у дошкільній освіті України. Як зазначає І. Рогальська-Яблонська, «...освіта дітей дошкільного віку повинна відповідати засадам модернізації освіти в Україні, за якою основним результатом діяльності освітнього закладу стає набір ключових компетентностей особистості. При цьому оновлення змісту дошкільної освіти, розробка нових її стандартів першочергово пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу» [8, с. 22]. «За такого підходу, – зазначає дослідниця, – знання не є самоцінністю, вони лише засіб набуття особистісних сенсів, орієнтування у соціокультурному довіллі, спосіб засвоєння діяльності, необхідної для становлення особистості дитини» [8, с. 22].

Поняття «компетентція» у смисловому значенні охоплює три аспекти: знання, вміння, навички, це процес, що зумовлює появу вмінь, дії, це взаємозв'язок між знаннями та ситуацією вирішення проблеми. На думку А. Богуш, компетентність – це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність (здатність творчо вирішувати завдання: складати творчі розповіді, малюнки і конструкції за задумом), ініціативність, самостійність, самооцінку, самоконтроль. Компетентність має вікові характеристики, які розглядаються як орієнтовні показники розвитку особистості на кожному віковому етапі, базисні характеристики компетенції певного виду діяльності (мовленнєвої, художньої, пізнавальної, музичної, конструкторської) [3, с. 161].

Заслуговує на увагу підхід І. Беха щодо визначення сутності поняття «компетентність», який розуміє його, насамперед, як досвідченість суб'єкта в певній галузі, а не як обізнаність, поінформованість суб'єкта в певній галузі. І далі вчений наголошує на тому, що «компетентність спонукається мотивом, що ґрунтується на прагненні самоствердження, переживанні почуття гідності, та широкими соціальними мотивами; компетентність вищого рівня безпосередньо залежить від якості навчальних здобутків, які мають перетворитися на систему компетентностей суб'єкта. Лише власні наукові (теоретичні) надбання мають достатній потенціал для такої компетентності» [2, с. 26–27].

Ігрова компетенція дітей за Базовим компонентом дошкільної освіти 2012 року є результатом освітньої роботи і полягає у обізнаності дітей з різними видами іграшок; здатності їх використовувати у самостійних іграх; організовувати різні види ігор відповідно до їх структури; реалізовувати власні ігрові задуми; дотримуватися ігрового партнерства та рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування у процесі гри.

Програмно-методичне забезпечення дошкільної освіти розробляється згідно з положеннями Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», а також відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти 2012 року, чинних освітніх, комплексних і парціальних програм.

Програмно-методичне забезпечення ґрунтується на принципах науковості, доступності, систематичності, відповідності та віковим індивідуальним можливостям і потребам розвитку дитини дошкільного віку. Воно покликане забезпечувати реалізацію компетентнісного підходу до формування особистості в грі; організації ігрової діяльності дітей та формування ігрової компетенції.

У редакції Базового компоненту дошкільної освіти 2012 року вперше виокремлено в самостійну освітню лінію розділ, який має назву «Гра дитини» та передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості, формування сталого інтересу до пізнання довкілля та реалізації себе в ньому. Освітня лінія «Гра дитини» завершується узагальненим визначенням результатом освітньої роботи – сформованістю ігрової компетенції, що полягає у зацікавленому ставленні до ігрової діяльності, використанні власного досвіду для створення ігрових задумів; реалізації в них своїх пізнавальних, соціальних, моральних, естетичних потреб; відтворенні знань та моральних уявлень, задоволенні інтересів до довколишнього, творчому відображенні діяльності, взаємин дорослих, реальні та уявлювані події, ситуації у власній грі; активному відтворенні своїх життєвих вражень у рольовій грі, використовуючи виразні засоби; у самостійній реалізації власних ігрових задумів, виборі гри, іграшок; участі у різних видах ігор; грі на самоті, об'єднанні з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань; дотриманні рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування [1].

У контексті реалізації вимог Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція) чинними є комплексні освітні програми загальноукраїнського рівня впровадження, зокрема: «Дитина» (наук. керівники – О. Проскура, Л. Кочіна, В. Кузьменко, Н. Кудикіна), «Впевнений старт» (керівник Т. Панасюк), «Дитина в дошкільні роки» (наук. керівник – К. Крутій), «Українське дошкільля» (наук. керівник – О. Білан).

Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» (2012 р.) третього видання доопрацьована у відповідності до вимог сучасності, відповідає Базовому компоненту дошкільної освіти. У змісті доопрацювань, які досить значні та суттєві, викладено інформацію оптимального обсягу та відповідну віковим можливостям дітей дошкільного віку, враховані сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти [5].

В її основі, перш за все у розділі «Гра-джерело радості, мудрості і добра» закладено основи компетентнісного підходу, показано, яким чином ігрова діяльність як провідна має впливати на розвиток ключових компетенцій дитини [5, с. 11–25]. У освітніх завданнях виокремлено творчі ігри та ігри за правилами, у яких діти у відповідності до особливостей віку привчаються до спільних дій, набувають умінь товаришувати, дружити, помічати та розуміти один одного, підтримувати, допомагати, творчо себе

проявляти; інші ігри мають дидактичне спрямування, через них під керівництвом педагога дошкільнята оволодівають мовою, математичним змістом, закріплюють знання про навколишній світ, вправляються у рухах тощо; розкрито умови успішної педагогічної роботи з врахуванням світогляду дітей через педагогічні методи та форми роботи з дітьми кожної вікової групи; у змісті педагогічної роботи рекомендовано ігри двох системоутворюючих груп (творчі та ігри за правилами) з ускладненням для кожної вікової групи: за змістом, за тематикою, за видами ігор, зокрема ігри за правилами (інтелектуальні та комп'ютерні ігри – Дослідники, чомусики (середня), Наша старша група). Вперше у програмі «Дитина» у цьому розділі особливе місце в освіті дітей дошкільного віку посідають народні ігри, які є скарбницею духовних надбань народу. Н. Кудикіною науково обгрунтовано класифікацію українських народних ігор, визначено місце традиційних дитячих ігор малих форм, які розподілено на такі види: лічилки, скоромовки, заклички, примовки, небилиці, мирилки, дражнилки, звуконаслідування, жеребкування, забавлянки тощо; а також календарно-обрядові: веснянки, купальські та жнивварські хороводи, щедрівки, колядки. У програмі визначено розвивально-ігрове середовище відповідно до різного віку дітей; обгрунтовано рекомендації для батьків, наприклад, разом з дітьми гратися у різні види ігор; варіювати сюжети ігор, збагачувати враження про навколишнє середовище. Позитивним є те, що у програмі зазначено показники компетентності дітей, що орієнтує вихователів на відповідні досягнення дітей [5].

У зв'язку з прийняттям Закону України від 06.07.2010 № 2442-VI «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу», розробленням Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, постала проблема надання обов'язкової дошкільної освіти всім дітям, які досягли 5-річного віку, що зумовило створення нової програми «Впевнений старт». Для її розв'язання передбачається запровадження різних форм охоплення дітей дошкільною освітою, зокрема, через організацію груп повного або короткотривалого перебування у дошкільних навчальних закладах різних типів, форм власності, з різним режимом роботи, в тому числі сезонним, а також груп підготовки до школи при загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах, соціально-педагогічного патронату тощо [7].

Враховуючи різну періодичність, тривалість охоплення дітей організованими освітніми впливами в умовах тієї чи іншої форми здобуття дошкільної освіти, необхідно диференціювати обсяги розвивальних, виховних, навчальних завдань освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» відображає запити практиків та, з урахуванням кращих на даний

період теоретичних і методичних рекомендацій, пропонує орієнтири змістового наповнення освітньої роботи з дітьми, націлює педагогів і батьків на особистісний розвиток дітей за основними напрямками та робить окремий акцент на ігровій діяльності – провідному виді діяльності для всього дошкільного дитинства, незамінному засобі розвитку дітей.

Проаналізуємо розділ «Ігрова діяльність», який акцентує увагу педагогів на грі як найбільш відповідній дошкільному дитинству формі організації життєдіяльності, ефективному методу і засобу реалізації освітніх завдань з усіх напрямів розвитку особистості дитини. Освітні завдання подано з урахуванням специфіки впливу на старших дошкільників різних видів ігор (творчих, з правилами), зокрема: створювати умови для вільної самостійної ігрової діяльності дітей; використовувати різні види ігор, навчати розрізняти їх за змістом, характерними особливостями; стимулювати і заохочувати прагнення дітей відображати своє ставлення до дійсності в грі; створювати передумови розвитку сюжетно-рольової гри; допомагати дітям опановувати способами рольової поведінки: встановлювати множинні зв'язки ролей, легко переходити від однієї ролі до іншої і т. п.; граючи з дитиною, активізувати її уяву і стимулювати творчість шляхом включення в один сюжет реальних і вигаданих персонажів; спонукати дітей до ігор-фантазій, в процесі яких вони можуть «діяти» лише у мовному плані, зі схваленням ставитися до включення в сюжет гри; сприяти виникненню в грі дружніх, партнерських відносин та ігрових об'єднань за інтересами.

Проведений аналіз програми показує, що різноманітність ігрової діяльності за видами, формою, змістом є критеріальною оцінкою емоційного благополуччя життя дитини. Також пріоритетне місце відведено сюжетно-рольовій грі з огляду на її особливе значення, потенційні можливості для особистісного зростання старшого дошкільника.

Позитивним є те, що у додатках з цього розділу зазначені інноваційні ігрові форми роботи з дітьми: бізнес-клуб, ярмарка, лото, гра-презентація, гра-стратегія, гра-етюд, логічні задачі, кросворди, ребуси, шаради, логічна розминка, розмірковування вголос, логічні ланцюжки, пазли, складанки, плутанина, домальовки, олімпіади, фокуси, брей-ринг, танаграм, Колумбове яйце, Піфагор, «перевір себе», робота з енциклопедією, КІТ (креативно-інтелектуальний тренінг), диктант, вистави, перфокартки, «Клуб допитливих», математичні вузлики, гра-експеримент та інші [7].

Зміст програми «Дитина в дошкільні роки» систематизовано за чотирма розділами; структурною частиною розділу «Розвиток особистості» є напрям «Ігрова діяльність», віднесений до варіативної частини. В основу програми і, зокрема, напряму «Ігрова діяльність» покладено концепцію психологічного віку як етапу, стадії дитячого розвитку, що характеризується своєю структурою й динамікою [4].

У програмі визначено основні психологічні досягнення дитини, що

свідчать про розвиток її психіки, самосвідомості особистості. «Показники компетенції дитини» містять обов'язковий мінімум набору елементарних знань, уявлень, практичних умінь і навичок у творчих іграх (сюжетно-рольових): уміє самотійно розгорнути гру, творчо відобразити діяльність та взаємини дорослих; дотримується рольових способів поведінки, етичних норм спілкування; взаємодіє з партнерами в ході гри, підкоряється правилам; свідомо використовує для розгортання сюжету іграшки-замісники, саморобки, предмети, творчо використовує предметно-ігрове середовище для реалізації задумів; самотійно знаходить засоби рішення конструктивних завдань; вільно грає в різноманітні ігри; у театралізованих іграх показники компетенції дитини: розподіляє ролі в грі, якісно їх виконує, імпровізує; володіє прийомами ляльководіння; володіє навичками театральної культури (знає назву театру, театральні професії, правила поведінки в театрі); відображає отримані враження (від художньої літератури, театральних вистав, від навколишнього життя) в самотійній театралізованій діяльності, включає інсценування в сюжетно-рольові ігри; самотійно обирає засоби художньої виразності щодо передачі образу; в іграх з правилами, показника компетенції дитини, відображено: самотійно організовує ігри з однолітками; виконує правила гри як обов'язкові; підкоряється в грі вимогам гравців; прагне виграти; виконує ролі ведучого, погоджує свої дії з діями партнерів; має адекватну самооцінку [4, с. 142–144].

Регіональна програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», подаючи освітні завдання крізь призму Базового компонента дошкільної освіти за основними лініями розвитку, розширює змістовий компонент ігрової діяльності з дітьми раннього, молодшого і старшого дошкільного віку за рахунок розкриття етнічних, історичних, соціокультурних особливостей Західного регіону України [6].

Програмно-методичне забезпечення слугує запорукою якості сучасної дошкільної освіти. Під ним розуміємо сукупність навчально-методичних видань, що використовуються в дошкільній освіті для забезпечення ігрової компетенції дітей. Комплексний аналіз програмно-методичного забезпечення сучасної дошкільної освіти засвідчив, що ігрова компетенція дітей дошкільного віку є невід'ємним компонентом їхньої загальної компетентності; ігровій діяльності у Базовому компоненті дошкільної освіти та в сучасних програмах відводиться одне з провідних місць у видах дитячої діяльності, як такої, що є провідною для всебічного розвитку, виховання та якісного навчання дітей, і як такої, що відповідає вимогам сучасного суспільства до організації навчально-виховного процесу у дошкільних навчальних закладах.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо, насамперед, в аналізі ігрової діяльності дітей дошкільного віку в контексті надбань української народної етнопедагогіки та умов її використання в сучасному дошкільному навчальному закладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / наук. кер. А. М. Богущ. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці / Іван Дмитрович Бех // Педагогіка і психологія. – № 2(63). – 2009. – С. 26–31.
3. Богущ А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників / Алла Михайлівна Богущ // Педагогічна і психологічна науки в Україні. – Том 2: Дидактика, методика, інформаційні технології. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 155–170.
4. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / наук. кер. К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС, 2011. – 188 с.
5. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту: В. О. Огнев'юк ; наук. ред. Н. В. Кудикіна, В. У. Кузьменко [та ін.]. – 3-тє вид., доопр. та доп. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – К. : Мандрівець, 2011. – 229 с.
7. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / кер. проекту Б. М. Жебровський. – К., 2012. – 37 с.
8. Рогальська І. Компетентнісний підхід як сучасна основоположна концептуальна ідея соціалізації дошкільників / Інна Петрівна Рогальська // Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації: зб. наук. пр. / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон, 2009. – С. 22–24.